

UDK 327(470:73)(497.11)
Bibliid 0543-3657, 68 (2017)
God. LXVIII, br. 1168, str. 5-19
izvorni naučni rad
Primljen: 26.9.2017.

*Vladimir TRAPARA*¹

Evroskepticizam kao činilac političkog identiteta građana Srbije, Prelamanje odnosa Rusije i Sjedinjenih Država nakon izbora Trampa na Srbiju

SAŽETAK

Administracija Donalda Trampa nasledila je od svoje prethodnice najgore stanje odnosa Rusije i Sjedinjenih Država nakon Hladnog rata. Uprkos očekivanjima da bi Trampov izbor mogao da dovede do novog pokušaja rusko-američkog približavanja, to se još uvek ne dešava. U ovom radu iznosimo tezu da osnovni uzrok neuspeha Trampa da započne proces približavanja sa Rusijom leži u odsustvu „velike strategije“ kod njega, usled čega unutrašnjopolitička dinamika u SAD stiče odlučujući uticaj na održanje inercije u spoljnoj politici. Ipak, autor ne vidi mogućnost da se u toku Trampovog mandata rusko-američki odnosi dodatno zaoštire, niti da se otvore novi geopolitički frontovi njihovog sukoba u odnosu na postojeće. U tom smislu, američki pritisci kojima je Srbija u poslednje vreme izložena zbog svojih odnosa sa Rusijom nisu zasnovani na realnosti rusko-američkih odnosa, već na propagandi. Poteškoće s kojima se Srbija suočava, u njihovom savlađivanju posledica, su pogrešne procene njene političke elite da će se američka spoljna politika nakon izbora promeniti u pozitivnom smeru za Beograd.

Ključne reči: Rusija, Sjedinjene Države, Donald Tramp, „velika strategija“, Srbija.

¹ Vladimir Trapara, naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, vtrapara@diplomacy.bg.ac.rs

Uvod

Izbor Donalda Trampa za predsednika Sjedinjenih Država imao je (a ima i dalje) za posledicu povećanje haotičnosti u međunarodnim odnosima, usled nepredvidivosti, ili pak pogrešnih predviđanja kretanja spoljne politike SAD u toku njegovog mandata. Haotičnost nije zaobišla ni Srbiju, odnosno okruženje u kome se ona nalazi. U ovom radu bavimo se jednim značajnim aspektom spoljne politike SAD od izbora Trampa naovamo, a to su odnosi sa Rusijom, te načinom na koji se ovi odnosi prelamaju na Srbiju i njenu spoljnu politiku. U razmatranju kakvi su, i kuda idu rusko-američki odnosi, polazimo od njihovog stanja nasleđenog od prethodne (Obamine) administracije, a zatim utvrđujemo postoji li kod Trampa „velika strategija“ čija bi primena, eventualno, mogla da utiče na izmenu njihovog stanja. U razmatranju spoljne politike Srbije polazimo od činjenica na koji način se karakter spoljnopolitičkih poteza Beograda menjao u najnovijem periodu, pa ih onda dovodimo u vezu sa stanjem rusko-američkih odnosa nakon Trampovog izbora. Konačni cilj rada jeste izvođenje preporuka za spoljnu politiku Srbije, koje nudimo u Zaključku.

Obamino nasleđe

Razmatranje nasleđa, koje je u rusko-američkim odnosima ostavila administracija Baraka Obame, ne može da zaobiđe analizu „resetovanja“ – diplomatske inicijative američkog predsednika iz njegovog prvog mandata, koja je predstavljala treći pokušaj približavanja Rusije i Sjedinjenih Država u posthladnoratovskom periodu.² Zapravo, odnosi Moskve i Vašingtona u Obaminom prvom mandatu grubo se mogu svesti na pokretanje „resetovanja“, njegov relativno uspešan period, a zatim i propast i neutemeljene najave „resetovanja 2“, dok je drugi mandat obuhvatio postepeno kvarenje odnosa dveju sila, počev od „rata zakonima“, preko „afere Snouden“ i krize oko sirijskog hemijskog oružja, zatim i vrhunac tog kvarenja usled ukrajinske krize, ruske aneksije Krima i intervencije u građanskom ratu u Ukrajini, te naposljetku period stagnacije odnosa, koji nisu isključili i pragmatičnu saradnju po pitanju iranskog nuklearnog sporazuma i borbe protiv Islamske države u Siriji.

Obama je inicirao „resetovanje“ neposredno nakon izbora za predsednika SAD, motivisan željom da Vašington predahne od konfrontacije sa Moskvom, koja se kretala uzlaznom putanjom već nekoliko godina unazad i dostigla vrhunac nakon Rusko-gruzijskog rata u avgustu 2008. Sjedinjenim Državama je predah bio potreban usled iscrpljivanja kome su ih

² Sveobuhvatnu analizu „resetovanja“ objavili smo u: Vladimir Trapara, *Vreme „resetovanja“: odnosi Rusije i Sjedinjenih Država u periodu od 2009. do 2012.*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2017.

izložila dva duga i relativno neuspešna rata u Iraku i Avganistanu, te udaraca koje je njihovoj privredi nanela svetska ekonomska kriza. Rusija, tada na čelu sa predsednikom Dimitrijem Medvedevim, isprva je prihvatila inicijativu sa „opreznim optimizmom“,³ da bi nakon Obamine posete Moskvi, u julu 2009, i nešto kasnijeg odustajanja Obamine administracije od planova prethodnog predsednika Buša o protivraketoj odbrani, u potpunosti prihvatila pruženu ruku saradnje. „Zrela“ faza „resetovanja“, koja počinje u jesen 2009. i traje do februara 2011, zaključno sa stupanjem na snagu Novog START-a – najnovijeg u nizu rusko-američkih sporazuma o strateškom nuklearnom razoružanju – odlikovala se jednim sasvim novim duhom saradnje dveju sila, neviđenim još od prvih godina nakon Hladnog rata, te i konkretnim rezultatima – pored Novog START-a, najznačajniji su bili sporazum o pooštavanju sankcija Iranu i uspostavljanje tranzita američke vojne opreme za Avganistan preko ruske teritorije.

Počev od marta 2011, međutim, „resetovanje“ se ruši kao kula od karata. Inicijalna kapisla bio je američki odgovor na seriju manje ili više nasilnih antivladinih protesta na Bliskom istoku, poznatiju pod nazivom „Arapsko proleće“, u vidu opažene prilike za sprovođenje oprobane politike promene režima, a konkretno intervencija koju su SAD i njihovi saveznici preduzeli protiv Libije, uz preširoko tumačenje odgovarajuće rezolucije Saveta bezbednosti UN. Usledila je odlučnost Rusije da ne dozvoli sličnu intervenciju u Siriji, gde je imala vojnu bazu. U međuvremenu su pregovori o protivraketoj odbrani zapali u ćorsokak, da bi nominacija, a kasnije i pobeda Vladimira Putina na izborima za predsednika Rusije, definitivno označili kraj „resetovanja“. Kao njegov poslednji veliki rezultat biće zapamćeno članstvo Rusije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Kratak period u toku 2012. godine, između izbora Putina i ponovnog izbora Obame, bio je obeležen očekivanjima „resetovanja 2“, pre svega imajući u vidu Obamine najave fleksibilnosti u pogledu protivrakete odbrane,⁴ ali je već i neprijatan lični odnos Obame sa Putinom kao novim-starim predsednikom Rusije, ispoljen pri njihovim susretima u tom periodu, pokazao da ta očekivanja nemaju realnu osnovu.

³ Prvi ruski zvaničnik koji je upozorio protiv „preteranog optimizma“ bio je tadašnji ministar odbrane Sergej Ivanov, komentarišući na Minhenskoj bezbednosnoj konferenciji u februaru 2009. najavu „resetovanja“ rusko-američkih odnosa o kojoj je govorio potpredsednik SAD, Džo Bajden. „Can Washington and Moscow start afresh?“, *RT*, February 8, 2009, Internet, <http://rt.com/usa/can-washington-and-moscow-start-afresh/8/8/2017>

⁴ Ovu fleksibilnost Obama je najavio marta 2012. na Samitu o nuklearnoj bezbednosti u Seulu. Razgovarajući „nasamo“ sa Medvedevim, ne znajući da su mikrofoni uključeni i da se razgovor snima, on je rekao da mu treba više „prostora“ do izbora, nakon kojih će moći da bude fleksibilniji u vezi sa pitanjem protivrakete odbrane. Medvedev je na to odgovorio: „Razumem. Preneću informaciju Vladimiru (Putinu)“. Ovaj snimak može se pogledati ovde: https://www.youtube.com/watch?v=FPfi_55_-a48/8/2017

I zaista, već nakon izbora Obame na drugi predsednički mandat kretanje rusko-američkih odnosa ubrzano nastavlja silaznom putanjom.⁵ Počelo je „ratom zakonima“ na prelazu iz 2012. u 2013,⁶ nastavilo „ aferom Snouden“ u junu 2013,⁷ da bi zapretilo kulminacijom u leto te godine, sa američkim pretnjama intervencijom protiv Sirije zbog navodne upotrebe hemijskog oružja u građanskom ratu u toj zemlji. Rusko-američkim sporazumom o predaji sirijskog hemijskog oružja pod međunarodnu kontrolu u septembru mesecu, konfrontacija je odložena samo za kratko – do izbijanja ukrajinske krize u novembru.⁸ Protesti protiv odbijanja predsednika Janukoviča da potpiše Sporazum o pridruživanju sa Evropskom unijom eskalirali su do nasilja i krvoprolića na ulicama u januaru i februaru 2014. Prekršivši sporazum koji su lideri opozicije sklopili sa Janukovičem o formiranju privremene vlade, a kome su posredovali i garantovali lideri nekoliko evropskih država, demonstranti su izveli prevrat u Kijevu, nakon koga je Janukovič bio prinuđen da pobegne u Rusiju. Ustoličenje ekstremno prozapadnih i antiruskih političkih opcija na vlasti u Kijevu izazvalo je otpor u pojedinim istočnim, proruski orijentisanim regionima. Najpre je na Krimu, u martu, uz oslanjanje na vrlo spretno i bez krvoprolića izvedenu vojnu akciju Rusije, održan referendum o nezavisnosti poluostrva i njegovom priključenju Rusiji, nakon čega će ova prihvatiti Krim kao autonomnu republiku u sastavu svoje federacije. U aprilu se razbuktala oružana pobuna u Donjeckoj i Luganskoj oblasti, uz suptilnu podšku Rusije na terenu. Rezultat je bilo formiranje „narodnih republika“ na teritoriji delova ovih oblasti, koje će do danas ostati faktički nezavisne od Kijeva. U Ukrajini je trenutno u toku labavo primirje, uspostavljeno sporazumima iz Minska u septembru 2014. i februaru 2015. godine.

⁵ Kvaranjem rusko-američkih odnosa zaključno sa krizom oko sirijskog hemijskog oružja, bavili smo se ovde: Vladimir Trapara, „Odnosi Sjedinjenih Država i Rusije u Obaminom drugom mandatu“, *Međunarodna politika*, god. 64, br. 1151, jul-septembar 2013, str. 51-66.

⁶ Na „Akt Magnickog“, koji je Kongres usvojio u novembru 2012. i kojim se uskraćuje ulazak u SAD i zamrzava imovina lica za koja se sumnja da su umešana u slučaj navodnog ubistva advokata Sergeja Magnickog, ili u kršenje ljudskih prava, Rusija je odgovorila „Zakonom Dime Jakovljeva“, nazvanog po ruskom dečaku koji je stradao usled zanemarivanja od strane američke porodice koja ga je usvojila, a kojim se zabranjuje dalje usvajanje ruske dece u SAD.

⁷ Edvard Snouden je bivši kompjuterski asistent američkih bezbednosnih službi, tražen od američkih vlasti zbog odavanja tajni o kontroverznom programu nadzora koji je kreirala Nacionalna bezbednosna agencija (NSA), kome je Rusija u junu 2013. odobrila azil nakon što je ovaj nekoliko nedelja boravio u tranzitnoj zoni moskovskog aerodroma Šeremetjevo. Kao odgovor na ovaj potez Rusije, Obama je otkazao bilateralni susret sa Putinom koji je trebalo da se dogodi u septembru, u Moskvi, nakon samita G20 u Sankt Peterburgu.

⁸ Hronologiju ove krize i građanskog rata koji je usledio, te pokušaj geopolitičkog objašnjenja tih zbivanja, objavili smo u: Vladimir Trapara, „Savremeni značaj Makinderovog koncepta Istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize“, *Međunarodna politika*, god. 65, br. 1155-1156, jul-decembar 2014, str. 26-43.

Pad rusko-američkih odnosa na najnižu tačku posle Hladnog rata zbog Ukrajine, čiji je jedan od simptoma i uvođenje sankcija Rusiji od strane SAD i drugih zapadnih država, nije sprečio Moskvu i Vašington da po određenim pitanjima nastave saradnju. Jedan od rezultata takve saradnje jeste nuklearni sporazum koji je grupa P5+1⁹ postigla sa Iranom u julu 2015, nakon dugotrajnih i teških pregovora. Drugi primer saradnje jeste borba protiv Islamske države u Siriji, koju SAD zvanično vode od jeseni 2014, a Rusija od leta 2015. godine. Mada obe sile podržavaju suprotstavljene strane u sirijskom sukobu i tako praktično vode posredni rat, do kraja Obaminog predsednikovanja one će uspeti da uspostave okvire u kojim će jedna drugoj, u određenoj meri, pomagati u obračunu sa zajedničkim protivnikom – Islamskom državom. Rezultat sporazumevanja SAD i Rusije biće i nekoliko primirja između sirijske vlade i različitih opozicionih grupacija, a najtrajnijim i najčvršćim među njima čini se prekid vatre između Damaska i Sirijskih demokratskih snaga predvođenih Kurdima, koji će nakon dolaska Trampa na mesto predsednika omogućiti i značajne rezultate svake od ovih armija u slamanju Islamske države.

Da rezimiramo – Obamino nasleđe u pogledu rusko-američkog odnosa je protivrečno, jer ujedno sadrži i „resetovanje“ kao najozbiljniji pokušaj približavanja dveju sila u XXI veku, ali i naozbiljnije kvarenje tih odnosa nakon Hladnog rata. Ovo nasleđe, samim tim, predstavlja dobar materijal za analizu celokupnih rusko-američkih odnosa u posthladnoratovskom periodu, u smislu utvrđivanja činilaca koji dovode do njihovog naizmeničnog otopljanja/zahlađenja. Uzrok propasti „resetovanja“ i posledičnog pogoršanja odnosa Moskve i Vašingtona nalazimo u činjenici da SAD u vreme Obamine administracije nisu odustale od onoga što njihov naučnik Beri Pozen naziva velikom strategijom liberalne hegemonije.¹⁰ Ova velika strategija, koja podrazumeva da Sjedinjene Države nastoje da, kao jedini centar moći, dominiraju svetskim poretkom zasnovanim na univerzalnim liberalnim vrednostima, neprihvatljiva je za Rusiju, koja drži do sopstvene suverenosti i statusa jedne od više velikih sila koje ravnopravno upravljaju svetskim poretkom u kome vladaju pluralizam i konkurencija vrednosti.¹¹ Da bi približavanje Rusije i SAD uspelo, Vašington bi morao da načini prvi korak,

⁹ Grupi P5+1 za pregovore sa Iranom o nuklearnom pitanju činilo je pet stalnih članica Saveta bezbednosti UN (SAD, Kina, Rusija, Velika Britanija i Francuska) plus Nemačka.

¹⁰ Prema Pozenu, velika strategija je „teorija nacionalne države o tome kako da proizvede bezbednost za sebe“. O strategiji liberalne hegemonije, oko koje po njemu najmanje od 11. septembra 2001. naovamo postoji konsenzus američkih političkih elita, objavio je knjigu: Barry R. Posen, *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2014 (citata sa definicijom velike strategije je preuzet sa strane 1).

¹¹ Inkompatibilnost ruske i američke velike strategije može se „pročitati“ kroz uporednu analizu njihovih strategija nacionalne bezbednosti kao najznačajnijih programskih političkih dokumenata u obe države, čime smo se bavili ovde: Vladimir Trapara, „National Security Strategies of Russia (2009) and the United States (2010): A New Stage in the Reproduction

i to tako što bi odustao od hegemonističke spoljne politike. Za tu svrhu Pozen je u citiranoj knjizi razradio alternativnu strategiju – uzdržavanje (*restraint*) – koja polazi od toga da vrhovni američki strateški interes nije uspostavljanje hegemonije, već održavanje ravnoteže snaga u Evroaziji. Spoljna politika zasnovana na strategiji uzdržavanja bila bi defanzivna, za razliku od trenutne ofanzivne, te bi SAD sa njom našle prirodnog saveznika u Rusiji, koja takođe vodi defanzivnu politiku i, sve i kad bi to htela, nema kapacitete da zapreti uspostavljanjem hegemonije bilo u Evropi, bilo u Aziji. Izbor Donalda Trampa za predsednika SAD pobudio je očekivanja da bi on, kao pretpostavljeni zagovornik velike strategije uzdržavanja, mogao iz korena da izmeni američku spoljnu politiku, poništi negativno Obamino nasleđe koje se tiče odnosa sa Rusijom i krene putem približavanja sa ovom silom. U narednom poglavlju razmatramo kako i zašto ta očekivanja nisu ispunjena.

Dolazak Trampa

Očekivanja da bi Tramp mogao da izmeni američku spoljnu politiku, u smislu odustajanja od liberalne hegemonije i preorijentacije u pravcu uzdržavanja, odmah nakon njegovog izbora za predsednika mogla su se čuti kako od onih koji bi takvu preorijentaciju pozdravili, tako i od onih koji se upravo nje plaše. Među teoretičarima, na primer, Džon Miršajmer bio je među onima koji su se ponadali – mada i oprezno – da je Trampova oštra kampanja protiv aktuelnog spoljnopolitičkog establišmenta znak njegove želje da povede „realističniju“ spoljnu politiku,¹² dok je Robert Kagan, opažajući trend da se međunarodni odnosi pretvaraju u brutalnu anarhiju, usled odsustva volje i kapaciteta SAD da se suprotstave „rastućim ambicijama revizionističke Rusije i Kine“, ocenio da prvi znaci Trampovog predsednikovanja pospešuju taj trend.¹³ Među praktičarima pak, pre svega evropskim političarima, takođe su provejavala očekivanja promena, te podeljenost na one koji su ih se pribojavali (poput recimo predsednika Evropskog saveta Donalda Tuska i predsednika Francuske Fransoa Olanda) i one koji su ih priželjkivali (kao što su mađarski premijer Viktor Orban, desničarski opozicionari u zapadnoevropskim zemljama Marin Le Pen i Gert Vilders, ali i predsednik Rusije Vladimir Putin).¹⁴

of Incompatible National Identities”, *The Review of International Affairs*, Vol. 64, No. 1149, January-March 2013, pp. 5-34.

¹² “Donald Trump Should Embrace a Realist Foreign Policy”, by John J. Mearsheimer, *The National Interest*, November 27, 2016, Internet, <http://nationalinterest.org/feature/donald-trump-should-embrace-realist-foreign-policy-18502> 15/6/2017

¹³ “Backing into World War III”, by Robert Kagan, *Foreign Policy*, February 6, 2017, Internet, <http://foreignpolicy.com/2017/02/06/backing-into-world-war-iii-russia-china-trump-obama/> 15/6/2017

¹⁴ “Across the World, Shock and Uncertainty at Trump’s Victory”, *New York Times*, November 9, 2016, Internet, <https://www.nytimes.com/2016/11/09/world/europe/global-reaction->

U toku predsedničke kampanje, zatim perioda između izbora i inauguracije, te u prvih par nedelja predsedničkog mandata, Tramp je zaista dao povoda ocenama da se njegovo spoljnopolitičko razmišljanje razlikuje od razmišljanja njegovih prethodnika. Njegov glavni politički slogan je glasio „Amerika na prvom mestu“ (*America First*), što podrazumeva zainteresovanost za usko definisani američki nacionalni interes, umesto nastojanja da se vlada liberalnim svetskim poretom.¹⁵ Tramp se snažno suprotstavljao jednim od osnovnih stubova liberalne hegemonije – politici vojnog intervencionizma i promene režima.¹⁶ U pogledu odnosa sa Rusijom zalagao se za njihovo popravljavanje na načelima „jednakosti, uzajamnog poštovanja i nemešanja u unutrašnje poslove“, te za saradnju sa Moskvom i sirijskim predsednikom Asadom u borbi protiv Islamske države i završavanju sirijskog rata.¹⁷ Diplomatskim gafom iz decembra meseca, kada je primio čestitke od „demokratski izabrane predsednice Tajvana“, pokazao je da Kinu smatra glavnim geopolitičkim rivalom SAD, a ne Rusiju.¹⁸

Dosadašnji spoljnopolitički potezi Trampove administracije nisu opravdali pomenuta očekivanja, kako uopšte, tako i u pogledu odnosa sa Rusijom. Već na Minhenskoj bezbednosnoj konferenciji u februaru, njegov potpredsednik Majkl Pens izrazio je nastavak snažne podrške SAD NATO,¹⁹ uoči koje su SAD odaslale novi kontigent svoje vojske na tlo Istočne Evrope – u Bugarsku.²⁰ NATO je nastavio svoje proširenje, prijemom Bugarske i najavom prijema Makedonije. Trampov savetnik za nacionalnu bezbednost, Majkl Flin, koji je smatran bliskim Rusiji, morao je da podnese ostavku samo

us-presidential-election-donald-trump.html?_r=0 15/6/2017; “World Leaders React to Donald Trump’s US Election Victory”, *The Guardian*, November 9, 2016, Internet, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/09/world-leaders-react-to-donald-trumps-us-election-victory> 15/6/2017

¹⁵ Giovanni Grevi, “Lost in Transition? US Foreign Policy from Obama to Trump”, Discussion Paper, European Policy Center, December 2, 2016, p. 7.

¹⁶ “Trump Lays Out Non-Interventionist U.S. Military Policy”, by Steve Holland, *Reuters*, December 6, 2016, Internet, <http://www.reuters.com/article/us-usa-trump-military-idUSKBN13W06L> 15/6/2017

¹⁷ “Donald Trump’s Big 10 Foreign Policy Pledges – Will He Stick to Them?”, by Jessica Durando, *USA Today*, November 17, 2016, Internet, <https://www.usatoday.com/story/news/world/2016/11/17/trump-foreign-policy-campaign-promises/93802880/> 15/6/2017

¹⁸ “Gaffe or Provocation, Donald Trump’s Taiwan Phone Call Affects Global Stability”, by Julian Borger, *The Guardian*, December 3, 2016, Internet, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/dec/03/gaffe-or-provocation-donald-trumps-taiwan-phone-call-affects-global-stability> 15/6/2017

¹⁹ “Remarks of the Vice President at the Munich Security Conference”, *The White House*, February 18, 2017, Internet, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/02/18/remarks-vice-president-munich-security-conference> 15/6/2017

²⁰ “U.S. Troops Deploy in Bulgaria as Mattis Meets NATO in Brussels”, *Reuters*, February 15, 2017, Internet, <http://www.reuters.com/article/us-nato-defence-usa-bulgaria-idUSKBN15U23R> 15/6/2017

par nedelja nakon preuzimanja dužnosti. U Siriji je jedan aprilski događaj pokazao da rusko-američka saradnja po pitanju završetka sukoba u ovoj zemlji, nakon što bi Islamska država bila poražena, neće ići nimalo glatko. Nakon navodnog napada hemijskim oružjem sirijskih snaga u okolini Homsa, Tramp je održao emotivni govor, bombardovao sirijsku aviobazu i vratio se staroj politici zalaganja za promenu Asadovog režima.²¹ Do bilateralnog susreta Tramp – Putin, kome su se mnogi nadali, još uvek nije došlo, niti se zna kada će doći. Putin i Tramp jesu se sastali, ali na marginama multilateralnog samita G20 u Hamburgu, u julu mesecu. Taj sastanak prikazao je jedan znatno topliji lični odnos dvojice predsednika od onog koji je Putin imao sa Obamom, ali njegov konkretan pozitivan uticaj na odnose dveju država i dalje se ne vidi. Naprotiv – vrhunac apsurdna dogodio se u avgustu, kada je Tramp potpisao uvođenje novih sankcija Rusiji, i to zbog njene navodne umešanosti u američke predsedničke izbore (koja je navodno imala za cilj da njemu pomogne da pobedi!), na šta su Rusi uzvratili proterivanjem „viška“ američkih diplomata.²²

Najlakše bi bilo zaključiti da je Tramp, iako zagovornik velike strategije uzdržavanja, po dolasku na vlast kapitulirao pred moćnijim snagama američkog spoljnopolitičkog establišmenta, „duboke države“ koja ostaje verna liberalnoj hegemoniji. Mi nudimo alternativno objašnjenje – da Tramp nikada nije ni imao veliku strategiju koju bi kao ozbiljan i koherentan spoljnopolitički program suprotstavio „dubokoj državi“, što za posledicu ima dominaciju inercije u američkoj spoljnoj politici, nastavak liberalno-hegemonističke politike i posmatranja Rusije kao primarnog geopolitičkog neprijatelja. Nedostatak velike strategije mogao se videti i u njegovoj retorici pre preuzimanja dužnosti, i to u sva četiri elementa koje Beri Pozen određuje kao neophodne sastavne delove velike strategije: ciljevima SAD u međunarodnoj politici; osnovnim pretpostavkama o međunarodnoj politici; preferiranim vojnim i političkim sredstvima; stavovima o glavnim međunarodnim pitanjima.²³ Posledica nedostatka velike strategije, pak, ogleda se u izostajanju četiri bitne funkcije koje ona vrši, a koje Pozen takođe identifikuje. To su: uspostavljanje prioriteta između ciljeva i sredstava; pomoć složenim organizacijama unutar države koje se bave nacionalnom bezbednošću da koordiniraju aktivnosti; saopštavanje nacionalnih interesa

²¹ “Donald Trump, Syria, and the Death of ‘America First’”, by Bill Powell, *Newsweek*, April 8, 2017, Internet, <http://www.newsweek.com/trump-syria-airstrike-assad-putin-russia-syria-america-first-bannon-kushner-580899> 15/6/2017

²² Potpisujući zakon o sankcijama Tramp je, doduše, kritikovao isti, ali je i naveo da „zbog nacionalnog jedinstva“ mora da ga potpiše. “Trump Signs Russian Sanctions Into Law, With Caveats”, by Peter Baker and Sophia Kishkovsky, *The New York Times*, August 2, 2017, Internet, <https://www.nytimes.com/2017/08/02/world/europe/trump-russia-sanctions.html> 10/8/2017

²³ Barry R. Posen and Andrew L. Ross, “Competing Visions for U.S. Grand Strategy”, *International Security*, Vol. 21, No. 3, Winter 1996-1997, pp. 7-9.

drugim državama; podrška odgovornom ponašanju unutrašnjih aktera i odbacivanje loših ideja.²⁴

Tramp nije određen po pitanju je li cilj SAD uspostavljanje hegemonije (velika strategija liberalne hegemonije), ili samo sprečavanje da neko drugi uspostavi hegemoniju (uzdržavanje). Ovo se pre svega ogleda u konfuziji povodom određivanja pretnji bezbednosti SAD. Uprkos Trampovoj, više puta izraženoj, volji da skine Rusiju sa spiska pretnji, te da sa njom saraduje po pitanju borbe protiv Islamske države, njegov oštar stav prema „otpadničkim državama“ koje realno nisu pretnja defanzivnoj Americi – Kubi, Severnoj Koreji, Iranu (s kojim bi Tramp čak da raskine nuklearni sporazum), konačno (nakon navodnog hemijskog napada) i Siriji – ukazuju na liberalno-hegemonistički način razmišljanja. Trampove pretpostavke o funkcionisanju svetske politike jesu realističke – on posmatra svet kao arenu u kojoj se države i drugi akteri takmiče za moć, pre nego kao liberalnu zajednicu²⁵ – ali je iz toga nejasno da li izvlači zaključak da je Americi potrebna hegemonistička, ili defanzivna politika. Tramp je veliki zagovornik jačanja američke vojske, ali je i tu nejasno za koje ciljeve. Ambivalentan je i Trampov stav o NATO – s jedne strane upozorava saveznike protiv „švercovanja“, a s druge uporno ponavlja američku posvećenost alijansi koja nema drugu svrhu sem da bude sredstvo za uspostavljanje hegemonije u Evropi.²⁶

Trampovi spoljnopolitički prioriteti, dakle, nisu jasni. Jedino što je jasno je njegov unutrašnjopolitički prioritet – da ostane na položaju do kraja mandata i izbegne „impichment“, a kako mu se opozivom pretilo, pre svega zbog navodnih kontakata njega i njegovih saradnika sa Rusijom, logično je da u eventualnom popravljaju odnosa s ovom silom Tramp, i da hoće, neće moći da ode daleko.²⁷ Koordinacija između Trampa i saradnika, kao i njih međusobno je loša, jer se često dešava da izlaze u javnost sa protivrečnim

²⁴ Barry R. Posen, *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*, op. cit., pp. 4-5.

²⁵ “Trump’s Radical Departure from Postwar Foreign Policy”, by Fareed Zakaria, *The Washington Post*, June 1, 2017, Internet, https://www.washingtonpost.com/opinions/trump-could-spur-the-rise-of-a-new-not-so-liberal-world-order/2017/06/01/1e9aef2-4707-11e7-98cd-af64b4fe2dfc_story.html?utm_term=.11c902438ab9 22/6/2017

²⁶ U jednom od najjačih izraza podrške NATO, na samitu NATO u Briselu u maju mesecu, Tramp je između ostalog rekao i da NATO treba da opstane zbog „pretnji od Rusije“. “Remarks by President Trump at NATO Unveiling of the Article 5 and Berlin Wall Memorials – Brussels, Belgium”, *The White House*, May 25, 2017, Internet, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/05/25/remarks-president-trump-nato-unveiling-article-5-and-berlin-wall> 22/5/2017

²⁷ Nakon Ričarda Niksona, ni o čijem „impichmentu“ se nije toliko spekulisalo u medijima, kao o Trampovom. Proces optuživanja samog Trampa i njegovih saradnika za veze sa Rusijom već je dobio naziv „Rusijagejt“, po ugledu na „Votergejt“. “Russiagate – How Donald Trump Could Become the New Nixon”, by Dustin McKissen, *CNBC*, March 3, 2017, Internet, <http://www.cnbc.com/2017/03/03/russiagate-why-trump-could-be-the-new-nixon-commentary.html> 22/6/2017

stavovima.²⁸ Pod ovim okolnostima, strani akteri nisu sigurni koje nacionalne interese SAD slede, što ih sprečava da formulišu sopstvene strategije, a skloni su i eksperimentalnim potezima da bi opipali puls nove američke administracije, što proizvodi neželjene međunarodne efekte. Napokon, šta reći o odgovornosti američke administracije, ako predsednik lično objavljuje neodgovorne „tvitove“ na društvenim mrežama?

Zaključak – usled nepostojanja velike strategije kod novog američkog predsednika, može se po inerciji očekivati nastavak postojeće hegemonističke politike SAD. Kako ona predstavlja izvor sukoba sa Rusijom, nema izgleda za približavanje dveju sila u dogledno vreme. Saradnja Moskve i Vašingtona biće ograničena na vrlo uzak krug pitanja od zajedničkog interesa, manji od onog za vreme Obaminog „resetovanja“. Ipak, teško da može da dođe do novog talasa ozbiljnijeg kvarenja rusko-američkih odnosa, jer za to nema osnova kakvih je bilo 2008. i 2014, a i očigledno dobri lični odnosi Trampa i Putina pomoći će da se novo pogoršanje izbegne. Stagnacija je, dakle, najverovatnija prognoza kretanja odnosa Rusije i SAD u godinama pred nama. Šta sve ovo znači za Balkan i Srbiju?

Posledice po Srbiju

Očekivanja da će se spoljna politika SAD promeniti delila je i politička elita u Srbiji. Ubrzo nakon Trampovog izbora, ona je određenim potezima pokazala da je za nju novo rusko-američko približavanje i posledično labavljenje američkog „stiska“ u odnosu na Srbiju već izvesno. Prvi potez je bilo glasanje u Generalnoj skupštini UN 19. decembra o rezoluciji o navodnom kršenju ljudskih prava na Krimu. U svim ranijim prilikama kada je GS UN zauzimala stavove koji se tiču ukrajinskog sukoba, Srbija je bila uzdržana od glasanja, bivajući tako dosledna svom neutralnom kursu u odnosu na rusko-američki sukob. Sada je po prvi put bila protiv, stavljajući se po ovom konkretnom pitanju jasno na rusku stranu, očigledno očekujući da za to ne snosi negativne posledice od strane SAD nakon što novi predsednik preuzme dužnost.²⁹ Drugi potez, svega dva dana nakon prethodnog, bilo je sporazumevanje sa Rusijom o nabavci velike količine naoružanja i vojne opreme, pre svega lovačkih aviona (MiG-29), do koga je došlo prilikom posete tadašnjeg premijera Srbije Aleksandra Vučića

²⁸ Najbolji primer je bio kada je Tramp tвитovao da je imao „apsolutno pravo“ da sa Rusijom podeli poverljive informacije o Islamskoj državi, a njegov savetnik za nacionalnu bezbednost MekMaster demantovao medijske navode da je do takve podele došlo. “Trump Defends Sharing Information on ISIS Threat with Russia”, by Peter Baker and Julie Hirschfeld Davis, *The New York Times*, May 16, 2017, Internet, <https://www.nytimes.com/2017/05/16/us/politics/trump-intelligence-russia-classified.html> 22/6/2017

²⁹ Izveštaj o glasanju može se pogledati ovde: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?profile=voting&index=.VM&term=ares7120528/8/2017>

Moskvi.³⁰ I ovde vidimo ispoljenu hrabrost političke elite Srbije da sa Rusijom uđe u bezbednosni aranžman kakav je ranije izbegavala u strahu od negativnih mera koje bi preduzele SAD. Treći potez bila je implicitna pretnja od strane premijera Vučića (od predsednika Tomislava Nikolića i eksplicitna) vlastima u Prištini da će Srbija vojno reagovati da zaštiti Srbe na Kosovu, ukoliko ovima bude zapretila opasnost od nekog novog pogroma (kakav se recimo dogodio 2004). Okidač za ovu pretnju bilo je odašiljanje kosovskih specijalnih jedinica na severni deo Kosova, s namerom da zaustave srpski voz koji se kretao ka Kosovskoj Mitrovici i bio išaran srpskim freskama i porukom „Kosovo je Srbija“, ispisanom na većem broju svetskih jezika.³¹ Ovako asertivan nastup beogradskih vlasti prema Kosovu nije zabeležen pre Trampovog izbora.

Kako je u periodu nakon Trampove inauguracije postajalo sve jasnije da do očekivane promene američke spoljne politike neće doći, tako je jenjavala i hrabrost srpske političke elite u pogledu jačanja veza sa Rusijom, ali i asertivnijeg nastupa u okruženju. Inercija u spoljnoj politici SAD možda se upravo u tom okruženju najoštrije i ispoljila. Optužbe od strane američkih zvaničnika i diplomata na račun Rusije povodom njenog navodnog jačanja uticaja na Balkanu su u najnovijem periodu nikad glasnije, ujedno i pritisak na Srbiju da se od Rusije distancira. Kao odgovor na navodno rusko jačanje uticaja, nastavljeno je bezbednosno zaokruživanje Srbije, prijemom Crne Gore u NATO, a zatim i najavom ubrzanog prijema Makedonije, nakon problematične smene vlasti u ovoj zemlji. Konačno, na Srbiju se pojačava pritisak i oko Kosova. Sve ovo, u velikoj meri, urađa plodom. Zasad nema pozitivnog odgovora na zahtev Rusije da Srbija osoblju njenog humanitarnog centra u Nišu dodeli diplomatski status dok, s druge strane, „migovi“ iz Rusije u Srbiju i dalje ne stižu – što automatski navodi na sumnju da su ova dva pitanja povezana. Nakon posete Vučića SAD i sastanka sa američkim potpredsednikom Majklom Pensom, novoizabrani predsednik Srbije je naprasno pozvao na „unutrašnji dijalog“ o kosovskom pitanju,³² što daje osnova pretpostavci da je to učinio jer mu je u Vašingtonu predloženo da SAD ne nameravaju da se povuku sa Balkana, i da će u predstojećem periodu pojačati napore da pitanje Kosova reše do kraja na štetu Srbije. Shodno rečenom, možemo da zaključimo da Trampov izbor za predsednika SAD i

³⁰ „Migovi na popustu: Vučić danas u Moskvi, Srbija kupuje šest borbenih aviona“, *Blic*, 21.12.2016, Internet, <http://www.blic.rs/vesti/politika/migovi-na-popustu-vucic-danas-u-moskvi-srbija-kupuje-sest-borbenih-aviona/g36xv8m> 28/8/2017

³¹ „Zaustavljen: 'Ruski' voz za Kosovsku Mitrovicu iz Raške vraćen u Beograd“, *Blic*, 14.1.2017, Internet, <http://www.blic.rs/vesti/politika/zaustavljen-ruski-voz-za-kosovsku-mitrovicu-iz-raske-vracen-u-beograd/5v6ynq7> 28/8/2017

³² „Ekskluzivno: Autorski tekst predsednika Aleksandra Vučića za 'Blic': Zašto nam je potreban unutrašnji dijalog o Kosovu“, Aleksandar Vučić, *Blic*, 24.7.2017, Internet, <http://www.blic.rs/vesti/politika/ekskluzivno-autorski-tekst-predsednika-aleksandra-vucica-za-blic-zasto-nam-je/v7xgl6q> 30/8/2017

kretanje rusko-američkih odnosa nakon njega jesu imali uticaj na spoljnu politiku Srbije, ali ne sami po sebi, već usled pogrešne procene naše političke elite u kom pravcu će se kretati američka spoljna politika.

Zaključak

Novonastala situacija jeste neugodna za Srbiju, ali ne i nerešiva. U njenom rešavanju, Srbija bi trebalo da poče od činjenica. Prva činjenica jeste da se odnosi Rusije i SAD ne kreću putem popravljanja, ali se dodatno i ne kvare. Između dveju sila ne otvaraju se novi frontovi, uprkos propagandi koja govori o tome da Balkan postaje jedan takav front. Balkan i Srbija se čvrsto nalaze u sferi uticaja SAD te Rusija, sve i da hoće, nema kapaciteta da izazove Vašington na ovom području. Otuda bi Srbija trebalo jednostavno da ignoriše onaj deo pritisaka koji dolaze sa Zapada, a koji su argumentovani navodnom ruskom pretnjom regionu. Druga činjenica je da je pomenuta zapadna propaganda dobrim delom posledica Trampovog izbora. Anti-ruski establišment u SAD, s jedne strane, trudi se da dodatno zaoštri odnose sa Rusijom, makar i tražeći imaginarne povode za to, kao što je Balkan, kako bi osujetio eventualne Trampove napore da ove odnose popravi. S druge strane, sam Tramp se ne suprotstavlja ovome, jer se nalazi pod stalnom pretnjom impičmenta zbog navodnih veza sa Rusijom. Srbija treba da shvati da je ova situacija privremena, da će trajati dok bude trajao i Trampov mandat, te da u tom periodu samo mora da bude strpljiva. Treća činjenica je da SAD ne odustaju od cilja dovršavanja svog dizajna za Balkan, u koji se ne uklapa jaka Srbija, te koji, s tim u vezi, podrazumeva postizanje pune nezavisnosti i međunarodnog priznanja Kosova, te ukidanje Republike Srpske i unitarizaciju BiH. One će na tim ciljevima raditi nezavisno od svojih odnosa sa Rusijom, te Srbija – takođe nezavisno od kretanja ovih odnosa – mora da nastavi da se tome suprotstavlja i da brani nacionalni interes.

Bibliografija

- “Across the World, Shock and Uncertainty at Trump’s Victory”, *New York Times*, November 9, 2016, Internet, https://www.nytimes.com/2016/11/09/world/europe/global-reaction-us-presidential-election-donald-trump.html?_r=0 15/6/2017
- “Backing into World War III”, by Robert Kagan, *Foreign Policy*, February 6, 2017, Internet, <http://foreignpolicy.com/2017/02/06/backing-into-world-war-iii-russia-china-trump-obama/> 15/6/2017
- “Can Washington and Moscow start afresh?”, *RT*, February 8, 2009, Internet, <http://rt.com/usa/can-washington-and-moscow-start-afresh/> 8/8/2017
- “Donald Trump’s Big 10 Foreign Policy Pledges – Will He Stick to Them?”, by Jessica Durando, *USA Today*, November 17, 2016, Internet,

- <https://www.usatoday.com/story/news/world/2016/11/17/trump-foreign-policy-campaign-promises/93802880/> 15/6/2017
- “Donald Trump Should Embrace a Realist Foreign Policy”, by John J. Mearsheimer, *The National Interest*, November 27, 2016, Internet, <http://nationalinterest.org/feature/donald-trump-should-embrace-realist-foreign-policy-18502> 15/6/2017
- “Donald Trump, Syria, and the Death of ‘America First’”, by Bill Powell, *Newsweek*, April 8, 2017, Internet, <http://www.newsweek.com/trump-syria-airstrike-assad-putin-russia-syria-america-first-bannon-kushner-580899> 15/6/2017
- „Ekskluzivno: Autorski tekst predsednika Aleksandra Vučića za ‘Blic’: Zašto nam je potreban unutrašnji dijalog o Kosovu“, Aleksandar Vučić, *Blic*, 24.7.2017, Internet, <http://www.blic.rs/vesti/politika/ekskluzivno-autorski-tekst-predsednika-aleksandra-vucica-za-blic-zasto-nam-je/v7xgl6q> 30/8/2017
- “Gaffe or Provocation, Donald Trump’s Taiwan Phone Call Affects Global Stability”, by Julian Borger, *The Guardian*, December 3, 2016, Internet, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/dec/03/gaffe-or-provocation-donald-trumps-taiwan-phone-call-affects-global-stability> 15/6/2017
- Grevi, Giovanni, “Lost in Transition? US Foreign Policy from Obama to Trump”, Discussion Paper, European Policy Center, December 2, 2016.
- „Migovi na popustu: Vučić danas u Moskvi, Srbija kupuje šest borbenih aviona“, *Blic*, 21.12.2016, Internet, <http://www.blic.rs/vesti/politika/migovi-na-popustu-vucic-danas-u-moskvi-srbija-kupuje-sest-borbenih-aviona/g36xv8m> 28/8/2017
- Posen, Barry R., *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2014.
- Posen, Barry R. and Andrew, L. Ross, “Competing Visions for U.S. Grand Strategy”, *International Security*, Vol. 21, No. 3, Winter 1996–1997, pp. 5-53.
- “Remarks by President Trump at NATO Unveiling of the Article 5 and Berlin Wall Memorials – Brussels, Belgium”, *The White House*, May 25, 2017, Internet, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/05/25/remarks-president-trump-nato-unveiling-article-5-and-berlin-wall> 22/5/2017
- “Remarks of the Vice President at the Munich Security Conference”, *The White House*, February 18, 2017, Internet, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/02/18/remarks-vice-president-munich-security-conference> 15/6/2017
- “Russiagate – How Donald Trump Could Become the New Nixon”, by Dustin McKissen, *CNBC*, March 3, 2017, Internet, <http://www.cnb>

- com/2017/03/03/russiagate-why-trump-could-be-the-new-nixon-commentary.html 22/6/2017
- Trapara, Vladimir, "National Security Strategies of Russia (2009) and the United States (2010): A New Stage in the Reproduction of Incompatible National Identities", *The Review of International Affairs*, Vol. 64, No. 1149, January-March 2013, pp. 5-34.
- Trapara, Vladimir, „Odnosi Sjedinjenih Država i Rusije u Obaminom drugom mandatu“, *Međunarodna politika*, god. 64, br. 1151, jul-septembar 2013, str. 51-66.
- Trapara, Vladimir, „Savremeni značaj Makinderovog koncepta Istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize“, *Međunarodna politika*, god. 65, br. 1155-1156, jul-decembar 2014, str. 26-43.
- Trapara, Vladimir, *Vreme „resetovanja“: odnosi Rusije i Sjedinjenih Država u periodu od 2009. do 2012.*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2017.
- “Trump’s Radical Departure from Postwar Foreign Policy”, by Fareed Zakaria, *The Washington Post*, June 1, 2017, Internet, https://www.washingtonpost.com/opinions/trump-could-spur-the-rise-of-a-new-not-so-liberal-world-order/2017/06/01/1e9aef2-4707-11e7-98cd-af64b4fe2dfc_story.html?utm_term=.11c902438ab9 22/6/2017
- “Trump Defends Sharing Information on ISIS Threat with Russia”, by Peter Baker and Julie Hirschfeld Davis, *The New York Times*, May 16, 2017, Internet, <https://www.nytimes.com/2017/05/16/us/politics/trump-intelligence-russia-classified.html> 22/6/2017
- “Trump Lays Out Non-Interventionist U.S. Military Policy”, by Steve Holland, *Reuters*, December 6, 2016, Internet, <http://www.reuters.com/article/us-usa-trump-military-idUSKBN13W06L> 15/6/2017
- “Trump Signs Russian Sanctions Into Law, With Caveats”, by Peter Baker and Sophia Kishkovsky, *The New York Times*, August 2, 2017, Internet, <https://www.nytimes.com/2017/08/02/world/europe/trump-russia-sanctions.html> 10/8/2017
- “U.S. Troops Deploy in Bulgaria as Mattis Meets NATO in Brussels”, *Reuters*, February 15, 2017, Internet, <http://www.reuters.com/article/us-nato-defence-usa-bulgaria-idUSKBN15U23R> 15/6/2017
- “World Leaders React to Donald Trump’s US Election Victory”, *The Guardian*, November 9, 2016, Internet, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/09/world-leaders-react-to-donald-trumps-us-election-victory> 15/6/2017
- „Zaustavljen: ‘Ruski’ voz za Kosovsku Mitrovicu iz Raške vraćen u Beograd“, *Blic*, 14.1.2017, Internet, <http://www.blic.rs/vesti/politika/zaustavljen-ruski-voz-za-kosovsku-mitrovicu-iz-raske-vracen-u-beograd/5v6ynq7> 28/8/2017

Vladimir Trapara

**THE REFLECTION OF US-RUSSIAN RELATIONS
AFTER TRUMP'S ELECTION ON SERBIA**

ABSTRACT

Donald Trump's administration inherited from its predecessor the worst state of the US-Russian relations since the Cold War. In spite of the expectations that Trump's election could lead to a new attempt of US-Russian rapprochement, it still does not happen. In this paper, it is argued that the main cause of Trump's failure to start a rapprochement process with Russia lies in the absence of his "grand strategy", which makes domestic-political dynamics in the US the decisive factor in the continuation of inertia of Washington's foreign policy. However, the author does not see either the possibility of further deterioration in the US-Russian relations or opening new geopolitical fronts of their conflict. In this sense, recent US pressure on Serbia regarding its relations with Russia is not based on the reality of the US-Russian relations, but on propaganda. Difficulties which Serbia faces to overcome this pressure is the consequence of its political elite's wrong estimate that the US foreign policy after the elections would change positively for Serbia.

Key words: Russia, United States, Donald Trump, "grand strategy", Serbia.